

Asia: VN/22264/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:ää (terveydenhuollon järjestäminen tietyille hyvinvointialueella oleskeleville henkilöille). Lakia muutettaisiin siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa pääsääntöisesti olisi enää lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja terveydenhuollon palveluja laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän tulisi kuitenkin edelleen järjestää laittomasti maassa oleskeleville lapsille tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuusina kuin hyvinvointialueen asukkaille. Lisäksi vakavan pitkäaikaisen vamman tai sairauden vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut sekä välttämättömiksi arvioidut raskauteen liittyvät tai ihmisten välillä tarttuvien tartuntatautien ehkäisyä ja hoitoa koskevat terveydenhuollon palvelut tulisi edelleen järjestää myös laittomasti maassa oleskeleville henkilöille. Lisäksi laittomasti maassa oleskelevalle henkilölle, joka on muun terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa, olisi järjestettävä tämän syyn vuoksi välttämättömiksi arvioidut terveydenhuollon palvelut. Henkilölle alaikäisenä aloitettu hoito olisi järjestettävä hoidon loppuun saakka, vaikka henkilö tulisi täysi-ikäiseksi. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

Esityksellä pyritään turvaamaan valtiontalouden kantokykyä sekä julkisen terveydenhuollon palvelujärjestelmän kantokykyä tilanteissa, joissa Suomeen kohdistuisi laajamittaista maahantuloa ulkomaalaislain vastaisesti. Hallituksen tavoitteena on myös, että terveydenhuolto-oikeuksien rajaaminen suppeammaksi hillitsisi osaltaan sekä laitonta maahantuloa että maassaoloa.

Esityksen arviointi

Eduskunta hyväksyi joulukuussa 2022 lakimuutoksen, jonka myötä paperittomille annettiin kiireellisten palvelujen lisäksi oikeus myös välttämättömiin terveysterveystiloihin. Jatkossa, jos lakiesitys hyväksytään, laittomasti maassa oleskelevien oikeus välttämättömiin terveysterveystiloihin koskisi siis

vain laissa erikseen mainittuja paperittomien ryhmiä eli palattaisiin vuotta 2023 aiempaan sääntelyyn.

Helsingillä on pitkäaikainen kokemus paperittomien terveydenhuollosta. Helsingissä on vuodesta 2014 alkaen tarjottu kaikille paperittomille lakisääteisen kiireellisen sairaanhoidon lisäksi laajat terveydenhuoltopalvelut alle 18-vuotiaille ja raskaana oleville. Vuodesta 2018 alkaen palvelut on laajennettu kaikkien paperittomien osalta koskemaan kiireellisen lisäksi myös välttämätöntä sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Terveydenhuollossa tämä tarkoittaa välttämätöntä sairauksien hoitoa, lääkitystä, seurantaa, rokotuksia ja suun terveydenhuollon palveluita. Paperittomien perusterveydenhuolto on keskitetty yhdelle terveystasemalle ja toiminta on vakiintunutta.

Vastaanotto toiminnassa haasteellista on erityisesti paperittomuuden osoittaminen ja tähän liittyvä tilastointi. Lisäksi paperittoman vastaanottotapahtuma vie tavallista enemmän aikaa, mm. tarvittavan tulkkauksen vuoksi. Sinänsä paperittomien määrä Helsingin terveystasemissa ei ole ollut ongelma.

Toisin kuin kiireelliset palvelut, jotka on määritelty terveydenhuoltolaissa, välttämättömien palvelujen yksikäsitteinen määrittely puuttuu. Helsingissä sillä tarkoitetaan käytännössä sellaista lääketieteellistä hoitoa, jonka lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattilainen on todennut välttämättömäksi niin, että hoitoa ei voida lykätä ilman että potilaan terveydentila olennaisesti heikkenee maassa olon aikana. Maassaoloaika on asian luonteen takia paperittomien kohdalla vaikeasti arvioitavissa.

Yksityiskohtaista listausta välttämätöntä hoitoa vaativista tilanteista ei voida laatia, mutta toimiala on laatinut riittävät sovellettavissa olevat ohjeet hoidon välttämättömyyden arviointiin.

Esitysluonnoksen mukaan kiireellisen hoidon lisäksi voisi antaa välttämätöntä hoitoa, ”mikäli arvioitaisiin että sairaus tai vamma on pitkäaikainen ja vakava tai potilas on terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa. Vakavuuden ja vaikeusasteen arviointiin vaikuttavat muun muassa pitkäaikaissairauden tai vamman aiheuttama kipu ja kärsimys ja vaikutus potilaan ennusteeseen, vaikutus toimintakykyyn ja näiden vaikutusten arvoitu pysyvyys ja kesto”. On hyvin tulkinnanvaraista, missä vaiheessa pitkäaikaissairaus muuttuu ei- vakavasta vakavaksi, tai milloin ei olisi uhkaa, että se hoitamattomana muuttuisi vakavaksi. Näin ollen toimialan näkemyksen mukaan pitkäaikaissairauksien (esim. diabetes ja verenpainetauti) hoito on välttämätöntä hoitoa myös silloin kun senhetkistä tilaa ei voida pitää vakavana. Pitkäaikaissairauksien tulisi kuulua hoidon piiriin.

Puute välttämättömässä kiireettömässä terveystasemalla voi johtaa tarpeeseen saada kiireellistä hoitoa, mikä voi tulla kalliimmaksi kuin ajoissa hoidettu sairaus. Välttämättömällä kiireettömällä terveystasemalla voidaan mahdollisesti välttää se, että hoidettava sairaus vaatii kallista erityistason hoitoa. Useiden pitkäaikaissairauksien välttämättömän kiireettömän hoidon antamatta jättäminen johtaisi vaikeiden tai vaikeahoitoisten ja kalliiden tautitapausten määrän lisääntymiseen.

Esityksen tavoitteena on valtiontalouden kantokyvyn ja julkisen terveydenhuollon kantokyvyn turvaaminen Paperittomien ryhmä on kokonaisuudessa Suomessa pieni (3000–6000 henkilöä). Heistä suurin osa asuu Helsingissä tai sen lähialueilla. Osaa paperittomien ryhmästä ei ole syytä sulkea välttämättömän terveydenhuollon ulkopuolelle sillä perusteella, että se erityisesti kuormittaisi terveydenhuoltoa.

Luonnoksessa esitetään, että jos maahan tulisi iso joukko ihmisiä, joista monet saisivat kielteisen turvapaikkapäätöksen ja siitä huolimatta jäisivät Suomeen, he voisivat olla riski valtiontaloudelle ja terveydenhuollon toiminnalle. Esityksessä ei kuitenkaan eritellä, millaisista summista tai

potilasmääristä tällaisessa tilanteessa olisi kyse. Tällä hetkellä paperittomien terveydenhuollon kokonaiskustannukset Suomessa voidaan arvioida noin miljoonaksi euroksi ja viime vuonna Kela korvasi hyvinvointialueille paperittomien hoidosta noin 300 000 euroa. Summat ovat hyvin pieniä suhteutettuna hyvinvointialueiden yhteensä noin 24 miljardin euron rahoitukseen. Lisäksi on huomattava, että Kelan korvaamasta 300 000 eurosta ei ole perusteluissa erikseen eroteltu kiireellistä ja kiireetöntä (välttämätöntä) hoitoa ja jakautumista laittomasti maassa olevien ja muiden paperittomien kaltaisessa tilanteessa olevien kesken.

Esitysluonnoksen mukaan ei ole näyttöä siitä, että paperittomien terveyspalvelut toimisivat vetovoimatekijänä maahantulolle. Myöskään Helsingin terveydenhuollon kokemukset eivät tue oletusta terveyspalveluista vetovoimatekijänä. Tämän vuoksi oletettu vetovoimatekijä ei ole hyväksyttävä peruste rajoittaa oikeutta välttämättömiin terveyspalveluihin, jotka ovat hengen suojelemiseksi, terveydentilan vakavan heikkenemisen ehkäisemiseksi ja kärsimyksen välttämiseksi olennaisen tärkeitä.

Esitysluonnoksen mukaan ei ole näyttöä siitä, että paperittomien terveyspalvelut toimisivat vetovoimatekijänä maahantulolle. Myöskään Helsingin terveydenhuollon kokemukset eivät tue oletusta terveyspalveluista vetovoimatekijänä. Tämän vuoksi oletettu vetovoimatekijä ei ole hyväksyttävä peruste rajoittaa oikeutta välttämättömiin terveyspalveluihin, jotka ovat hengen suojelemiseksi, terveydentilan vakavan heikkenemisen ehkäisemiseksi ja kärsimyksen välttämiseksi olennaisen tärkeitä.

Soveltamisala

Esitetyssä lakimuutoksessa keskeiseksi tekijäksi terveydenhuollon järjestämisvastuun arvioinnissa muodostuu henkilön maassa olon laittomuuden selvittäminen. Helsinki pitää tätä sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön systematiikassa täysin poikkeuksellisenä ratkaisuna. Sosiaali- ja terveydenhuollossa hoidontarvetta sekä hoito-oikeutta arvioivan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen tulisi tämän säädöksen perusteella pystyä arvioimaan nykyisen järjestämisvastuun lisäksi sitä, minkälainen oleskelulupa tai suojeluasema henkilöllä on vireytettyä maahanmuuttovirastossa, missä käsittelyvaiheessa henkilön hakemusprosessi on, ja onko esimerkiksi korkeimmasta hallinto-oikeudesta annettu täytäntöönpanokieltoa alemman oikeusasteen päätökseen, jonka perusteella henkilöllä olisi oikeus vastaanottopalveluihin tai onko henkilölle määrätty maahantulokielto. Näiden seikkojen lisäksi henkilöllä tulisi olla riittävä ulkomaalaislain ja -prosessien tuntemus, jotta tämä voisi oikeudellisesti soveltaa sitä suhteessa ulkomaalaislaissa säädelyyn lailliseen (40§) tai mahdolliseen myöhemmin säädeltävään laittomaan oleskeluun. Tämän lisäksi hoitavan henkilöstön pitäisi hallita viisumisäännökset, sekä ne maat, joista saapuessa ei vaadita viisumia tai oleskelulupaa laillisesti Suomessa oleskeluun. Viisumisäännöksiä arvioidakseen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä tulisi olla sekä oman, että potilaan oikeusturvan varmistamiseksi tiedot muun muassa potilaan rajanylityksistä, vaikka niitä ei välttämättä Schengen-alueen sisärajoilla systemaattisesti valvota. Hallituksen esityksen perusteella edellytykset terveydenhuoltoon tulisi tarkistaa siis jokaisella hoitokerralla paitsi henkilöiltä, joilla ei ole kotikuntaa, myös kaikilta sellaisilta kuntalaisilta, jotka eivät ole Suomen kansalaisia, ja joiden oleskelu on mahdollisesti voinut muuttua laittomaksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä ei ole tällaista osaamista, eikä koulutusta, eikä pääsyä tällaisen arvioimiseksi edellyttäviin rekisteritietoihin, sikäli mikäli sellaisia on kattavasti edes olemassa.

Lopuksi

Terveydenhuollon rajoitusperusteelle ei ole lakiluonnoksessa esitetty sellaisia painavia yhteiskunnallisia perusteita, joiden vuoksi olisi syytä rajata osa paperittomista henkilöistä välttämättömän terveydenhuollon ulkopuolelle.

Edellä mainituista syistä Helsingin kaupunki lausuu käsityksensä, että voimassa oleva järjestämislain 56a § tulee pitää ennallaan.

Salminen Kaarina
Helsingin kaupunki - Pormestari 4.7.2024 § 45